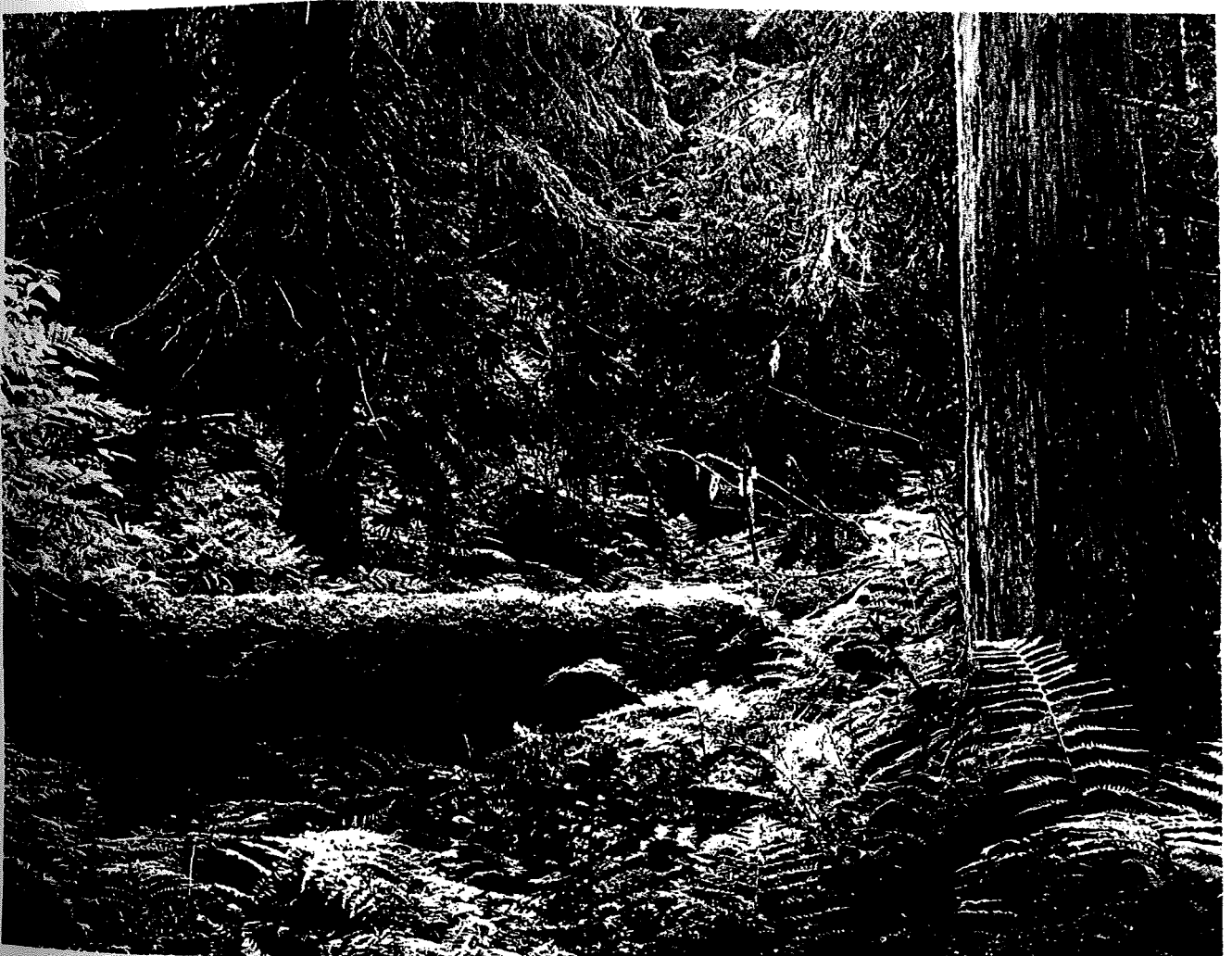

SLU Umeå
Skogshistoria 1, vt-99
Anna-Lena Axelsson

1999-04-26

Historien bakom Skuleskogen

av
Anna Garnelis & Åsa Svensson

Skuleskogen och dess nationalpark

Skuleskogen är ett spännande vildmarksområde med gammelskog, bäckar, trolska tjärnar, grova granskogar in i djupa skrevor. Från höga bergskammar är utsikten milsvid över skärgården och lämnar inte någon oberörd. Vem minns inte Ronja Rövardotters eskapader vid Slåttdalsskrevan i Skuleskogen? I denna uppsats tänker vi berätta lite om Skuleskogens historia och bildandet av Skuleskogens nationalpark, som är den mest orörda och intressanta delen av Skuleskogen.

Skuleskogen är belägen ca 15 km söder om Örnsköldsvik och 70 km norr om Härnösand (bild 1). Området går som en hög mäktig mur, från inlandets skogslandskap, rakt ut i havet. Det har alltid varit en svårpasserad barriär som utgjort en gräns mot övriga Norrland. Skuleskogen sägs till och med ha varit nordgräns för Svea rike före år 1000 (Johansson 1984). Området som skogen ligger i hör till de högsta partierna längs Norrlandskusten och karakteriseras av att den så kallade Norrlandsterrängen som oftast definieras som ett område på mer än 100 m.ö.h. Nivåskillnader på 200-300 m är vanliga i dessa trakter (Bodbacke 1972).

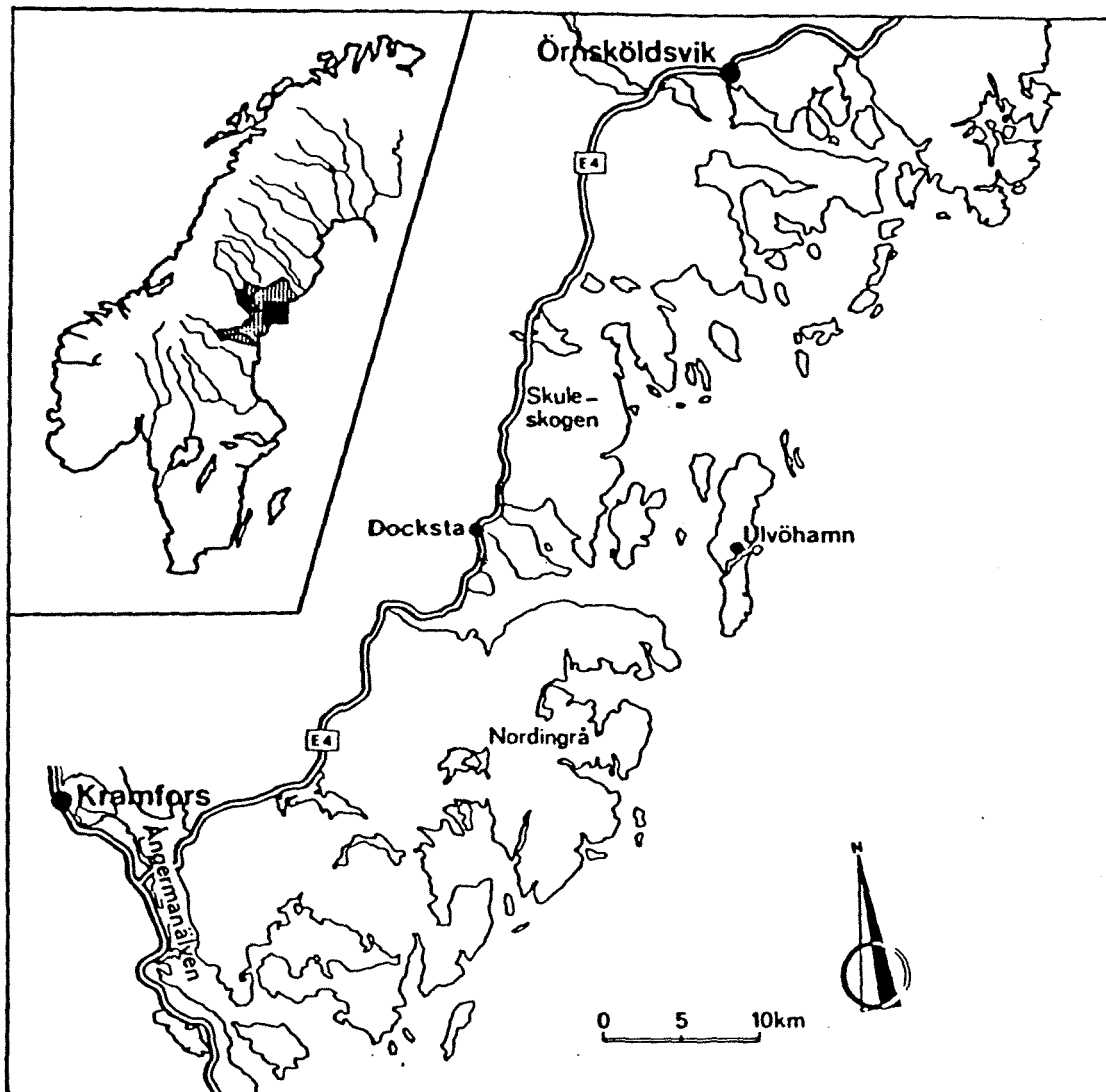

Bild 1. Skuleskogen vid Höga kusten (Från Johansson 1984).

Nationalparken

Nationalparken består av ett 25 km² stort kärnområde som bedömts vara det mest värdefulla och mest skyddsvärda i Skuleskogen. De geologiska, botaniska och ornitologiska kvalitéerna i området har klassats som mycket höga och bedömts vara av riksintresse. Nationalparkens mål är att för all framtid bevara ett stort stycke naturlandskap där skogen fritt får utvecklas mot riktig urskog. Storleken på området gör att det kan fungera som genbank och referensområde för ekologisk forskning. I nationalparken skyddas också växt- och djurarter som är hotade av det moderna skogsbruket (Johansson 1984).

Geologin i nationalparken är intressant, berggrunden består av rapakivgranit, en röd och vacker lättvittrade bergart, som är ovanlig i landet men som återfinns bland annat på Blå Jungfrun utanför Öland. Flera små grottor har bildats i denna lättvittrade bergart. Den märkligaste formationen i nationalparken är utan tvivel Slåttdalsskrevan, en mäktig 200 m lång, 40 m djup och 7 m bred spricka (bild 2). Dess uppkomst har ingen med säkerhet kunnat förklara. Under den senaste istiden var istäcket som mäktigast i detta området, vilket har lett till att landhöjningen är kraftigast här i landet (Anon 1983). På Skuleberget är HK uppmätt till 285,5 m vilket är det högsta i Sverige (Johansson 1984).

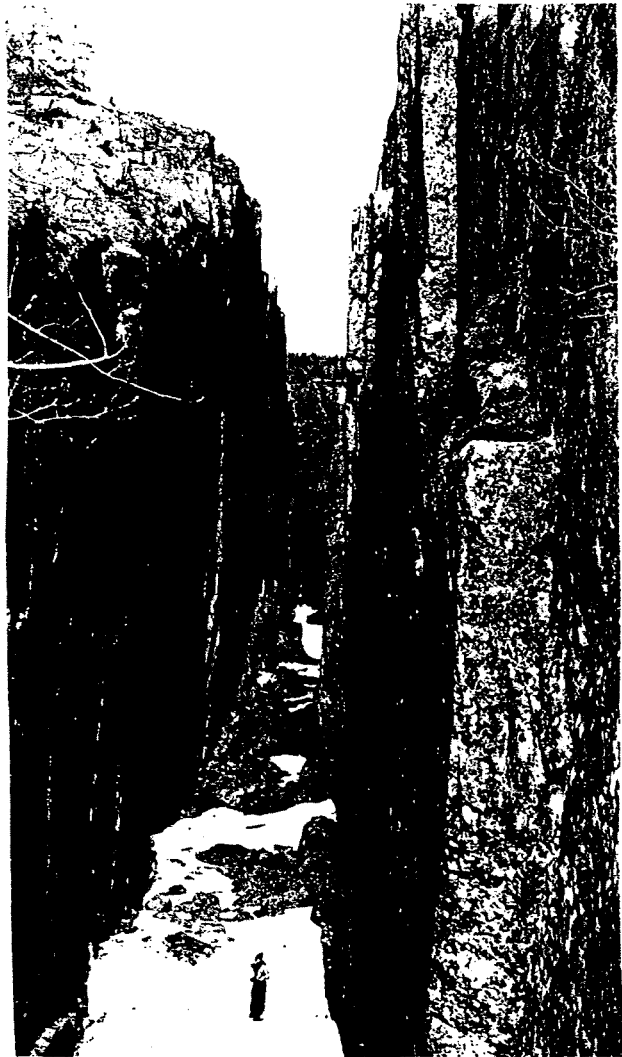

Bild 2. Slåttdalsskrevan i Skuleskogens nationalpark (Från Johansson 1984).

När blev Skuleskogen nationalpark och varför?

Lars Guvå vid Länsstyrelsen i Västernorrland gjorde en översiktlig naturinventering av hela länet på 1960-talet. Om Skuleskogens nationalpark skrev han att den uppfyller alla de krav man kan ställa på ett naturvårdsobjekt av högsta rang (Guvå 1970). Fortsatta inventeringar bekräftade Skuleskogens mycket höga naturvärden, och 1974 beslutade länsstyrelsen i Västernorrland att göra Skuleskogen till ett så kallat interimistiskt naturreservat. Detta innebar att reservatet var tillfälligt och tidsbegränsat i avvaktan på att markägarfrågor, avgränsningar och reservatsbestämmelser skulle utredas för ett permanent reservat. Stämningen mellan Naturvårdsverket och markägarna var ofta irriterad. Båda sidor hade svårt att förstå varandras argument, och markägarna var inte intresserade av att sälja sin mark till staten. En arbetsgrupp upprättade för att försöka lösa det hela (Johansson 1984).

För att undersöka om någon form av naturvårdsanpassat skogsbruk gick att bedriva fick Lars Kardell, SLU, 1977 i uppgift att upprätta en skötselplan för skogen. Han kom fram till att det var omöjligt att upprätta en plan i det gamla granbeståndet om områdets unika värden samtidigt skulle kunna bevaras. Kardells förslag var att Skuleskogen borde bli nationalpark och att skogen skulle få växa helt fritt och utvecklas mot urskog (Kardell 1977). Länsstyrelsen instämde med Kardell, men i en nationalpark måste staten äga marken, därför var det nödvändigt för Naturvårdsverket att köpa in all mark. Efter ytterligare utredningar och uppköp av skogen av Naturvårdsverket kom så nationalparksbeslutet 1984.

Skuleskogen

Själva Skuleskogen är större än nationalparken och sträcker sig västerut från denna. Skogsområdet är kraftigt kuperat och otillgängligt, en orsak till att det fortfarande är relativt orört. Större delen av området består av bergsryggar med hållmarkstallskog, och dalgångar med granskog och myr ligger i slingor mellan bergen.

Markutnyttjande i Skuleskogen förr och nu

Odlingsförutsättningar i Skuleskogen har alltid varit dåliga, fast bosättning kom aldrig till området, utan det betraktades endast som ren vildmark och besöktes enbart av enstaka jägare. Skuleskogen var länge en kronoallmänning, d.v.s. kronan stod som ägare. Som allmänning fick Skuleskogen utnyttjas för skogsbete för närliggande byar, och andra byar med lite skog fick ta ut timmer.

Skuleskogen var bygdeavskiljande. Kontakten mellan folkgrupper på var sin sida om skogen var liten. I bygden "framman" skogen levde sunnanskogsmän och "nordan" skogen levde nolanskogsmän, därav nolaskogsarebegreppet som används än idag. Skuleskogen blev också gräns för socknar, tingslag och dagens kommuner. Här anses också gå en språkgräns, och tidigare till och med en rasgräns (Johansson 1984).

De första människorna som lämnat spår efter sig i Skuleskogen kom färdandes sjövägen 1500-500 f. kr. Dessa jagade och fiskade främst, odlade gjorde de endast sporadiskt. I Skuleskogen kan man se gamla gravar, såsom stora stenrösen med ett kistrum i mitten, täckt av större stenar (bild 3). Gravarna placerades vid den dåvarande stranden. Ca 700 gravar

ligger utefter hela den Ångermanländska kusten, gravarna är belägna 35-50 m över den nuvarande havsytan (Johansson 1984).

Bild 3. Det finns många gravlämningar i Skuleskogen (Från Johansson, 1984).

Svedjebruk, att bränna skogsmark för tillfällig sädesodling, var en vanlig odlingsform i trakten under 1600-1800-talen. Detta var dock ej vanligt inom själva nationalparkens område. En anledning till detta kan vara att moränmarkerna i Skuleskogen i allmänhet ansågs mindre lämpliga för svedjebruk.

Skuleskogen hade fram till mitten av 1800-talet framför allt utnyttjats som skogsmark, och hade under denna tid sitt främsta värde i detta. Historiska skildringar från 1800-talets början berättar att skogen närmast byarna nyttjats så hårt att det uppstod en reell virkesbrist. Från mitten av 1800-talet började sågar växa upp runt Skuleskogen. Sågverksamheten expanderade snabbt, i och med detta började också exploateringen av Skuleskogen. Delar av skogen såldes som avverkningsrätter under en bestämd tid, ibland ända upp till 50 år. Köparna hade rätt att avverka alla träd ner till en viss minimidiameter. Till en början avverkade de bara de grövsta träden, men efter hand som virkesbristen blev större sänktes kraven på diameter. Detta innebar att samma område på kort tid kunde utsättas för upprepade avverkningar.

Skuleskogen idag

Skuleberget har en 200 m lodrät bergvägg och en sägenomspunnen grotta i bergsstupet. Berget är även ett av Norrlands mest intressanta sydväxtsberg, med växter som normalt inte finns i trakten utan har sin utbredning i södra eller mellersta Sverige. I själva grottöppningen växer t.ex. en ståtlig högvuxen lönn, och det finns även hassel och lind på Skuleberget, dessa har sin nordgräns i Ångermanland. Vid bergsroten och rasmarken växer täta snår av lind, och på nordöstra sidan av Skuleberget finns två hassellokalerna. Nedanför rasmarken vidtar en lundartad blandskog med gran och asp. Näringsrikt vatten tränger fram ur berget vilket ger förutsättningar för en artrik och frodig lundvegetation. Idag dominerar 100-årig skog i Skuleskogen, vilket tyder på att omfattande avverkningar har skett i skogen mellan 1860 och 1900. Avverkningarna berörde praktiskt taget all skogsmark, det var enbart svåravverkade områden som inte berördes. Efteråt lämnades skogsmarken åt sitt öde och fick självföryngras. Uppkommen skog har sedan till största delen fått sköta sig själv, utan några större skogsvårdande åtgärder. Under 1950-1960 avverkades ca 150 ha, i huvudsak av NCB. Dessa områden utgörs idag av ungskogar med björk och gran och de ligger framför allt utefter slutningarna ner mot havet.

Skuleskogens produktiva marker domineras idag helt av gran. Granen är egentligen en nykomling, björken var det första träd som vandrade in efter att isen försvann för ca 9000 år sedan, tallen kom strax efter. På den tiden var skogen troligen mer örtrik och en relativt öppen blandskog med björk och tall. För 5000-8000 år sedan då den postglaciala varmetiden inträffade (perioden med det varmaste klimatet efter istiden) fanns de ädla lövträden allmänt spridda här uppe. Värmetiden avlöstes av en klimattyp med varma somrar och kalla vintrar vilket fick ädellövträden att minska. Under 500-talet f.kr. blev klimatet kallare och fuktigare, granen kom in och tog snabbt stora områden i besittning.

Att granen länge dominerat i Skuleskogen visar bl.a. avsaknaden av gamla tallstubbar från tidigare tallskogar. Även i historiska skildringar sägs granen vara den dominerande trädslaget. Brandspåren i Skuleskogen är mycket få. Skuleskogens brutna topografi, med smala dalgångar med stora mellanliggande mer eller mindre kala bergsområden gör att bränder har svårt att spridas. I takt med att skogen fick ett större ekonomiskt värde i början på 1700- och 1800-talen började man aktivt försöka bekämpa skogsbränder. Efter bränderna etablerade sig tall och björk på brandfälten. Tallen kom framför allt på de torra och magra markerna, medan björken dominerade på de fuktiga och bördiga områdena. Fick skogen stå utan någon påverkan av människan eller ny skogsbrand vandrade granen sakta in, vilket gav blandskogar.

Uppe på hållmarkerna ersätts granen helt av tallar. Den karga och vindpinade miljön ger träden förvridna och fantasifulla former. Hållmarkstallskogen är genomgående äldre än granskogen då den inte i lika hög grad har berörts av avverkningar. Här kan man påträffa 500-åriga träd. På en del äldre tallar kan man se märken efter brand, en analys av dessa har visat att det inte brunnit sedan 1700-talet.

Granlokalerna i skogen har uppkommit mestadels genom självföryngringar efter de dimensionsavverkningar som gjordes i slutet av 1800-talet. Någon riktig urskog är det alltså inte. Stora delar av skogen ger ändå ett vilt och urskogsartat intryck eftersom den sedan sekelskiftet inte haft någon mänsklig påverkan. Nu när skogen är en nationalpark är det meningen att den så småningom ska få utvecklas till en riktig urskog (bild 4).

Bild 4. Skogen i nationalparken liknar en urskog och domineras av gran (Från Johansson 1984)

Idag sker förnyringen i Skuleskogen successivt allteftersom de gamla träden dör. Vanligt i Skuleskogen är de små granplantorna under de äldre träden, de stora träden behärskar markens näringsämnen med sina rötter. Det är inte ovanligt att de meterhøga träden kan vara 50-70 år gamla. Då de större träden dör skjuter de mindre snabbt i höjden. En granskog som Skuleskogen är mycket variationsrik, med allt från små plantor till gamla grova åldersförsvagade träd. Torrakor och kullfallna stammar i olika nedbrytningstadiet är också vanliga.

Historier och skrönor om Skuleskogen

Det finns många historier om bergstroll i Skuleskogen. Den allmänna uppfattningen var att trollen aldrig gjorde någon riktig skada. De var mest ute för att reta folk och skrämna iväg dem från berget, som var trollens hemvist.

En annan historia är om rövorna i Skuleskogen som enligt sägnen hade sitt tillhåll i Skulegrottan. Dessa ska enligt skrönor ha kommit sjövägen på 1600-talet. Rövorna blev ej väl mottagna av ortsbefolkningen och tog därför sin tillflykt till grottan. De började trakassera

förfärande resenärer som fick erlägga en tull, och plundrades ibland helt på sina ägodelar. Till slut plundrades även ortsbefolkningen vilket blev rövarnas fall.

En skröna som berättas om rövarna än idag är om en nyinflyttad nygift bonde som lyckades lura rövarna. Han var illa sedd av ortsbefolkningen som trodde att han var i maskopi med rövarna. För att försöka vinna ortsbefolkningens förtroende bestämde han sig för att göra slut på rövarna en gång för alla. Han sökte upp rövarna och sa åt dem att han blivit bortjagad från byn och på detta sätt blev han upptagen i rövarnas gäng. En dag lurade han dem att följa med och stjäla får som en hämnd på byn. Bonden låtsades att han stukat foten och blev då utsedd att vakta båten tillsammans med två av rövarna. Resten av rövarna skulle jaga fåren som fanns på ö. När de tre satt i båten hörde de fåren komma närmare, bonden lurade då iväg de två rövarna att jaga fåren. Då han var ensam i båten rodde han snabbt in till byn för att varsko befolkningen. Ett stort uppbåd av män begav sig sedan till ön för att bekämpa rövarna. Rövarna vill dock inte bli infångade varför endast tre av dem blev ihjälslagna, de resterande hoppade i havet och drunknade p.g.a. att de inte kunde simma (Johansson 1984).

Skuleskogens betydelse

Ett av Skuleskogens framtida värden kommer troligen att vara som referensområde. Ur forsknings- och undervisningsyfte är det mycket viktigt med skogar som får sköta sig själva. Skuleskogen är viktig för våra hotade växt- och djurarter. Till exempel den trädväxande laven "långskägg" är utrotningshotad (bild 5).

Bild 5. Långskägglaven som finns i Skuleskogen är en utrotningshotad art (Johansson, 1984).

Långskägget är beroende av stabilt klimat som finns på fuktiga nordsluttningar. Gråspetten som man kan hitta i Skuleskogen måste ha gamla grova lövträd för sitt bobygge. Dessa båda arter är hårt trängda av dagens moderna skogsbruk. Det är möjligt att Skuleskogen kommer att fungera som genbank för våra inhemska träd. Här bevaras den breda genetiska variationen, vilket inte sker i kulturskogarna, där plantorna och därmed den blivande skogen är genetiskt likartad.

Skuleskogen är för de flesta människor ett stort spännande vildmarksområde. I skogen finns möjlighet att bl.a. vandra och åka skidor. Man kan även uppleva en opåverkad skog i tystnad, ensamhet och närhet till naturen. Som rekreationsområde är detta område fantastiskt med varierande terräng och otrolig utsikt. Alla som någonsin besökt detta område har något att minnas för livet.

Referenser

Anon 1983. Sveriges Nationalparker. Naturvårdsverket. Solna.

Bodbacke, H., 1972. Högsta kustlinjen, Skuleskogen – Kvartärgeologisk undersökning. Rapport 1972:13. Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Härnösand.

Guvå, L., 1970. Ångermanland: Nolaskogsdelen. Naturvårdsinventering i Västernorrlands län, del 1. Stockholms stads Arb.v.byrå. Stockholm.

Johansson, S. K-J, 1984. Skuleskogen – nationalparken i Höga kusten. CEWE-förlaget. Bjästa.

Kardell, L., 1977. Skuleskogen – varför då?. Rapport Nr 9. Skogshögskolan, avdelningen för landskapsvård. Stockholm.